

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Қазақстан республикасының тәуелсіздігі кезеңінде қазақ тілін дамыту

ЖАРИЯЛАНДЫ
07.02.2025ТІРЕК СӨЗДЕР
қазақ тілді, қазақ тілі, қоғам,
мәселелер, мемлекеттік тіліСІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/175736/>**Обайхан Мартгүл**

Қарасор ЖОББМ

Қазақ тілі мен қазақ әдебиет пән мұғалімі

Аңдатпа. Мақалада қазақ тілінің қазіргі жай-күйі, оны қолдану аясын кеңейту перспективалары, осы үдерісте туындайтын проблемалар қарастырылады. Мақалада Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі ретінде қазақ тілін дамыту мен таратудың өзекті мәселелері де зерттеледі.

Түйінді сөздер: қазақ тілі, мемлекеттік тілі, мәселелер, қазақ тілді, қоғам.

Кіріспе

Қазіргі қазақ тілін дамыту процесі ұзақ және жүйелі сипатқа ие. Қазақ тілін Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі ретінде енгізу ғылыми негізделген тәсілсіз жүзеге асырылады. Тілдік жағдайды реттеу, атап айтқанда мемлекеттік тілдің функционалдығын арттыру саласында Қазақстан Республикасының басшылығы ұзақ мерзімді перспективада бұл мәселені күн тәртібінен алып тастай алатын бірқатар күрделі реформалар жүргізуі қажет. Бұл жұмыстың зерттеу объектісі қазақ тілінің дамуы, қазіргі жай-күйі, оны қолдану аясын кеңейту перспективалары, қазіргі уақытта қазақстандықтардың қоғамдық-экономикалық өмірінің түрлі салаларында мемлекеттік тілді енгізу қарқынын айтарлықтай бәсеңдететін осы үдерісте туындайтын проблемалар болып табылады.

Бұл жұмыс тақырыбының өзектілігі Тәуелсіз Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі ретінде қазақ тілін дамытудың өзекті мәселелерін зерттеуге деген қызығушылықтың артуына байланысты. Қазақ тілі-қазақ халқының ана тілі. Қазақ тілі түркі тілдерінің қыпшақ кіші тобына, ал түркі тілдері тиісінше Алтай тілдер отбасының құрамына кіреді. Қазақ тілі таралуы мен қолданылу ауқымы бойынша әлем тілдерінің арасында алпысыншы орында. Бұл тілде сөйлейтіндердің саны шамамен 12-13 миллион адамды

құрайды. Оның 9-10 млн-ға жуығы Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылады. Қазақ тілі-Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Алайда Қазақстанда мемлекеттік тілді енгізу және дамыту мәселесі әлі толық шешілген жоқ. Қазақ тілін дамыту-мемлекеттік тілдің міндеті ал, ол Қазақстан Республикасы үшін маңызды нәрсе. Тілді арқылы елің алға қарай жылжиды.

Негізгі бөлім

Қазақ тілінің дамуы, ұлттық мәдениет пен ұлттық сананың жандануы қазақстандық қоғам үшін зор маңызға ие. Тәуелсіздік алған кезде бұл мәселелер сол кезеңнің саяси келбетін анықтайтын жаппай қоғамдық-саяси қозғалыстардың қалыптасуына негіз бола отырып, шешуші болды. Жалпылама заңымызда қарастырылған заңдық реттілік бар. Бұл Заңда: «Мемлекеттік тіл – мемлекеттің бүкіл аумағында қоғамдық қатынастардың барлық салаларында қолданылатын мемлекеттік басқару, заңнама, сот ісін жүргізу және іс жүргізу тілі[1].

Қазақстан Республикасының әрбір азаматының борышы Қазақстан халқын шоғырландырудың аса маңызды факторы болып табылатын мемлекеттік тілді меңгеру болып табылады. Үкімет, өзге де мемлекеттік, жергілікті өкілді және атқарушы органдар: Қазақстан Республикасында мемлекеттік тілді жан-жақты дамытуға, оның халықаралық беделін нығайтуға; Қазақстан Республикасының барлық азаматтарының мемлекеттік тілді еркін және тегін меңгеруі үшін барлық қажетті ұйымдастырушылық, материалдық-техникалық жағдайлар жасауға; қазақ диаспорасына ана тілін сақтау мен дамытуда көмек көрсетуге міндетті»[2].

Мемлекеттік тілдің қалыпты жұмыс істеуі үшін барлық дерлік институционалдық жағдайлар жасалған. Бұл, ең алдымен, мемлекеттік тілді дамытудың әкімшілік әдістерінің жеткіліксіздігін көрсетеді. Осыған байланысты мотивацияға негізделген тіл үйренудің басқа да инновациялық технологияларын іздеу қажет. Жалпы, адамдардың мемлекеттік тілге, олардың психологиясына деген көзқарасын өзгерту қажет. Қазақ тілін саяси дискурста белсенді енгізу жолындағы басты кедергілердің бірі-саяси элитада негізгі жұмыс тілінің рөлін орыс тілі ойнауды жалғастыруда. Егер Қазақстанда тіл мәселесі Заңмен шешілсе, онда мемлекеттік тіл қазақстандықтардың қоғамдық өмірінің барлық салаларына бұрыннан енгізілген болар еді. Қазақ тілі үшін мәселе мемлекеттік тіл ретінде оған деген сұраныстың төмендігінде.

Қазақ тілін қолдану аясын кеңейту, оны кодификациялау (тілдік нормаларды жетілдіру) және тілдік жүйені жаңғырту жөніндегі мемлекеттік бағдарлама қажет. Сондай-ақ мынадай шараларды жүзеге асыру қажет: жазуды жетілдіру, тілді стандарттау, ғылыми-техникалық терминологияны ретке келтіру, тілді компьютерлендірудің лексикалық негізін құру, автоматты аударма және т. б.

Қорытынды

Мемлекеттік тіл рухани және ұлттық бірліктің басты басымдығы, басты факторы болып табылады. Оны игеру Қазақстанның әрбір азаматының парызы мен міндеті, жеке бәсекеге қабілеттілігін және қоғамдық өмірге белсенді қатысуын айқындайтын ынталандыру болуға тиіс. Қазақ тілін білу этносаралық татулық пен келісімнің негізгі шарты болып табылады. Болашақта келесі шараларды жүзеге асыру қажет: жазуды жетілдіру, тілді стандарттау, ғылыми-техникалық терминологияны ретке келтіру, тілді компьютерлендірудің лексикалық негізін құру және т.б. ҚР орталық билік органдарында қазақ тілін кеңінен қолдануға көшу керек — іс қағаздарын жүргізу кезінде, ресми сөз сөйлеу, отырыстар кезінде және т. б.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. *Развитие казахского языка, возрождение национальной культуры и самосознания очень важны для общества — конференция в Алматы. [Электронный ресурс]: <http://www.inform.kz/kaz/article/2135447>*
2. *О языках в Республике Казахстан», Закон Республики Казахстан от 11 июля 1997 года № 151, Ведомости Парламента Республики Казахстан, 1997 г., № 13-14, ст. 202*

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.